

## **MOCNOŚĆ** (80) sb f

*Oba o jasne.*

sg N mocność (17). ◇ G mocności (17). ◇ D mocności (2). ◇ A mocność (12). ◇ I mocnością (10).  
◇ L mocności (13). ◇ V mocności (2). ◇ pl N mocności (2). ◇ A mocności (4). ◇ L mocnościach (1).

*Sł stp notuje, Cn s.v. moc, Linde XVI w.*

**I. W odniesieniu do kręgu rzeczywistości uchwytnych zmysłami: świata widzialnego i człowieka (66) :**

### **1. Siła (31) :**

**a. Siła fizyczna ludzka i zwierzęca, zdolna do wykonania pewnej pracy; władze psychiczne, wegetatywne i witalne form organicznych; krzepkość, zdrowie, tężyzna, czerstwość; fortitudo Mymer<sup>1</sup>, Calep, Vulg, Cn; virtus Vulg, Cn; valentia Calep, Cn; vis Mącz, Cn; facultas, firmitas, nervus, potentia, potestas, robur Cn (15) : Mymer<sup>1</sup> 33v; Mącz 499b; Calep 431b, 1100b; Wśiewamy ie [nasze ciało]/ mowi Apoštoł/ ośłabione/ ktore sobą nie władnie/ [...] Ale ná on dzień weźmie<sup>m</sup> ciało mocne (marg) 3. Mocnośc. (–) iáko żelázo/ trwałe iáko miedź ábo złoto/ mocne nád wżytki ludzkie síly SkarKaz 205a; PaxLiz A2v.**

*W połączeniach szeregowych (2): Kthore [rzeczy z ziemi urosłe] zalię z kąfaniem pał/ á przezliż chłódz y vmarthwiaiá/ mocnośc/ krew y infze duchy FalZioł [\*8]; SeklKat D4.*

*Zwrot: »przyść k mocności« = osiągnąć pełnię sił (1): A prąwe yáko ćirnye niż przydzye k mocności [Priusquam intelligerent spinae vestrae rhamnum Vulg Ps 57/10; Piérwéy niżli ćierźnie wálzć poczuło tarny WujBib] Ták fie ná nye obroći gnyew wyelkyey írogoći/ Iz przed czáfem niż wzroftá márníe zginąć mułfá LubPs 03v.*

*Wyrażenie: »mocność przyrodzenia« (1): A iako brwi białe znamio: mgłę przyrodzenia y rozum profty/ tak zalię czarne barzo, mocnośc przyrodzenia y też ośtroć rozumu. GlabGad N5.*

*Szereg: »mocność i obronność« (1): iż gdi ty [wszyscy pogani] od ludzi będą pobite/ w mocnośc y obronność lefnią dufaiá [in agresti virtute sua confidunt; dufayac wszwey moczi szwyerzaczei HistAl 1510 126]. HistAl G8.*

*W przen (4) : á corká krolá od Poludnia/ przyidzie do krolá od Pulnocy iednáć przyaciółtwo/ á nie otrzyma mocności rámienia [fortitudinem brachii; síly rámienia WujBib]/ áni będzie ftác náfienie iey Leop Dan 11/6.*

**b. Siła duchowa człowieka wyrażająca się w cnotach i sprawnościach; fortitudo Vulg, Cn; virtus BartBydg, Cn; firmitas, robur, vis Cn [w tym: czyja: pron poss (4), G sb (1)] (14) : BartBydg 171; day mi prawdę y mocnośc/ y mowę prawą dobrze brzmiączá w vfta moje TarDuch D7.**

*Wyrażenie: »mocność wiary« (3): iżeby wedle yego [biskupa rzymskiego] zdányá wśfytko ftánowyono było/ cożkolwyekby ku chwale bożey á mocności wyáry przyłfuffáło. KromRozm III P; RejPos 128; SkarJedn 324.*

*Szeregi: »siła i mocność« (1): Opućiła mnie síla y mocnośc moia [dereliquit me virtus mea; opućiła mię sílá moiá WujBib]. Yzem iuz nieftáły ku pokuřam. WróbŻółt 37/11.*

*»stateczność a mocność« (1): z iáką rádoćiá czeka tey miłóćiwey obietnice oná káżdá duřzá śwíęta człowieká wiernego/ ktory w ftáteczności á w mocności wiáry fwey o Pánu fwoim/ á w cnotliwych íprawach/ sízedł s tego śwíátá RejPos 128.*

*Przen: Źródło siły duchowej człowieka; fortitudo Vulg, PolAnt (7) : Pan przedfię nadzieiá ludu fwego/ y mocność fynow Iíráelfkich [fortitudo filiorum Israëli; moc fynów Izráelowych WujBib] Leop Ioel 3/16; VMiłuie cię Iehowo mocności moiá [fortitudo mea]. BudBib Ps 17/1.*

*W połączeniu szeregowym (1): Thy Boże bądź mocnością moiá, y vcieczką moiá/ y tharczá obrony moiey TarDuch D6v.*

*W porównaniu (1): A będzie mocność wálłá/ by perz zgrzebi [fortitudo vestra ut favilla stuppae; moc wálzá (marg) to ieft, báltwany wálzé, którym vfaćie. Hebr (–)/ iáko perz z zgrzebi WujBib]/ á fkutek wálz iáko iíkrá/ y będzie oboie podpalono ípołu Leop Is 1/31.*

*W charakterystycznym połączeniu: mocnością [czyjá] być (2).*

*Wyrażenie: »mocność wiary« (3): OpecŻyw 18; Rátz Boże blogośláwić/ to drewno Krzyżá twoiego/ áby było lekárstvem zbáwiennym/ rodzáiowi ludzkiemu/ niechay będzie mocnością wiáry/ dobrych vtzynkow pomnożeniem/ y dużz odkupieniem KrowObr 109v, 113.*

*α. Jeden z darów Ducha Świętego: męstwo (1) : Pień o świętym duchu [...] ZAwitáy k nám duchu fwięty/ Racż datz dary/ bądź lám przyięty/ Mądroftz/ radę/ rozumienijé/ Motznoftz/ lutoftz/ ij vmienijé/ Boiázń téż ninijé. OpecŻyw 177.*

*c. Siła oręża; męstwo bojowe, waleczność; fortitudo robur, virtus Cn [czyja] (3) : Maleager będąc męzny w mocnoći rycerftwá zbroynego [robustus in fortitudine armatorum; trwały woczy (sz)bronnych HistAl 1510 32] wízytki ftróże onego bydlá zboiował. HistAl B8, D7v.*

*Przen: bibl. Strzała (1) :*

*W połączeniu szeregowym (1): Thám pokáził [Bóg] mocności/ Luk/ Tharcż/ Miecz y boy [potentias arcuum, scutum, gladium et bellum; mocności łuków (marg) ogniťé ftrzały. H. (–) tarczá/ miecz/ y wojnę WujBib]. Leop Ps 75/4.*

*d. Nasilenie intensywności; też: impet, rozpęd; vehementia Mącz (2) : mocnoć walki iákoby gry íobie mniemaycie [quasi ludum pugne formitudinem [lege: firmitudinem] existimetis; domnemaycze szya mocznego walczenia HistAl 1510 76v] HistAl E4; Vehementia, Mocnoć/ Gwałtowność/ íilnoć/ popędliwość. Mącz 216c.*

*2. Potęga; opes, pollentia, potentia, potestas, robur, virtus, vis Cn [w tym: czyja: pron poss (1); czego (1)] (2) : Przypaľżze ná byodrach twoich myecz fwoyey mocności [Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime VulgPs 44/4; Przypaľż miecz twój ná biodrę twoię/ namocnieyfy. WujBib] LubPs M2v.*

*Przen: bibl. Berło (1) :*

*Wyrażenie: »mocność mocy [= potęgi« (1): Mocnoć moci twoiey [Virgam virtutis tuae; Láfkę mocy twoiey WujBib] ípułci pan bog z gory Syon/ a dla tego panuy w poľrzodku nieprzyacielow twoich. WróbŻoľt 109/2.*

*3. Duże natężenie właściwości: ostrość, intensywność; natura Cn [w tym: czyja: G pron (1); czego (1)] (3) : íthroie [bobrowe] nieprzyprawne maiá ímak cirpniaćzy/ woniá przykrá barzo maiá dla mocnoći FalZioľ IV 7d; GlabGad G8v; Amátiťt wskramia mocnoć [fortitudinem et fumositatem; czvdnosc y moc HistAl 1510 113v] wina HistAl G3.*

4. *praw. Prawomocność, ważność; firmitas JanStat (8)* : A dlya liepschey mocznosci thich wŃchithkich rzeczy wyŃŃchey namyenyonich, Pyeczancz naŃchą y thich panow Rad naŃchich [...] kazalismy przywyŃsycz *LibLeg* 6/80.

*Zwrot*: »brać władzą mocności« = *nabierać prawomocności (1)*: Ńkazania przez nie [*przez panów ziemskich*] vczynioné biorą mocności władzą [*robur accipiunt firmitatis JanStat* 505]/ ták iákoby przy oŃobie náŃzéy były czynioné *SarnStat* 748.

*Wyrażenia*: »mocność praw« (1): iz náŃze rády a náŃze Ńprawy ni o czym wiécey nie bywáią ząwždy záŃadzány iedno o pożytkoch náŃzych/ o wolnościach doczéŃnych náŃzych/ o mocnościach praw náŃzych *RejPos* 251v.

»wieczna, wiecznej mocy mocność« (1 : 1): ná znák wiecznéy mocności [*in titulum perpetuae firmitatis JanStat* 1123] [...] pieczęć náŃzę przykładamy. *SarnStat* 259; których żywiące ma byđż vtwierdzenie/ y vŃtawá ma Ńtać wiecznéy mocy mocnością vgruntowáná [*quorum ... constitutio perpetuo subsistere robore firmitatis JanStat* 1017]. *SarnStat* 952.

*Szeregi*: »krzepkość i mocność« (1): ya dlya lepschey krzepkoŃczy y mocznoschy [*ugody*] mam wola [...] pyŃŃacz do Sandziaka Białahrodzkiego, y do Sandzy abi ony wespolek wyachaly, y thego [*nienaruszenia granic*] tham doŃrzely *LibLeg* 10/61.

»mocność i moc« (1): ábyŃmy tákowy pokóy wieczny ziednoczenié y zgodę pod pewnieyŃzéy pilności mocnością y mocą Ńtrzegli [*ut ... sub certiori attentione firmitate et robore custodiamus JanStat* 878] *SarnStat* 1099.

»mocność i poćwierdzenie« (1): navyanthŃzą mocnoŃcz y poczwyerdzenye themv wŃstihkyemv vyŃŃey pyŃŃanemv náŃzą pyeczancz vyanthŃzą y pyeczanczy Boyar náŃzych Radnych kaŃzalyŃzmy zawyŃŃicz *LibLeg* 6/160v.

a. [*Pełnomocnictwo*: Gabriel Konopka oddał Pawłowi Lizawie plenipotentią anebo mocność *JęzykTarnGór* 130.]

5. *Trwałość, niewzruszoność, wytrzymałość; niezniszczalność; też: warowność, obronność; firmitas Mącz [w tym: czyja: G sb i pron (7), pron poss (4)] (20)* : *RejPs* 34v; Aby práwy przyŃŃły koŃcyoŃ zá gwałtownym wdŃiránim tylo y tylkich nawáŃnoŃci/ nyeporuŃŃony trwaŃ [...] zwyŃyéżyŃ by mocnoŃcyą Dyámentowe przyrodzenie/ by też wŃŃyŃtek okrág Ńwyátá yemu Ńye przeŃiwiŃ. *KromRozm III Nv*; *Mącz* 128c; WyŃłokość y mocność murow nowego Ieruzalem *RejAp Ff3v*, 184; Mocność koŃcioŃá y stolice Piotrowey. *WujNT* 68 marg.

*Tłumaczenie etymologii hebr. Assurim (1)*: między nimi [*górami*] ŃpráwiŃ [*Bóg*] wrotá wielkie miedŃziane/ á nád tho zmocniŃ ie AŃsuryem/ co Ńie wykłáda iákoby dawáiąc mocnoŃć murowi *HistAl M4*.

*Zwrot*: »trwać, stać w mocności swej« (1 : 1): thys zbudowaŃ ziemię á ona trwa w mocnoŃci Ńwey [*fundasti terram et permanet; vgruntowaŃs ziemię y trwa. WujBib*] *WróbŃŃoŃt* 118/90; *RejZwierc* 172.

*Wyrażenie*: »utwierdzony w mocności« (1): dziwuiać Ńie iáko ieŃt vtwierdzone [*miasto Jeruzalem*]/ rozlicznemi wieŃzami w mocnoŃci iego *RejPs* 72.

*W przen (4)* :

Wyrażenie: bibl. »wieża mocy« = *baszta obronna* [w tym: o Bogu (2), o Matce Boskiej (2)] (4): Byłeś nād łprzećwinki mnyę wyeżą mocy [quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici. Vulg Ps 60/4; boś łie słał nādzieją moją: wieżą mocną od nieprzyaciela. WujBib] LubPs O6, O5 marg; Bądź nam Páni wieżą mocy/ y opoką natwórdźą KrowObr 152, 153v.

Przen (5) :

a) *Podstawa, fundament; stabilitas* Vulg (3) : Ktoris zbudował ziemię na mocy iey [Qui fundasti terram super stabilitatem suam; Którys vgruntował ziemię na iey łtałości WujBib]/ á nie nachyli łie na wieki wieczne. WróbŻółt 103/5; LubPs V6.

Tłumaczenie etymologii hebr. Cepha (1): Cepha po Cháldeyřku/ znaczy łkále/ y mocność. Którym imieniem názwał Iefus Názareńłki vczniá łwego [apostola Piotra]. WujNT 68.

b) *Umocnienie zabezpieczające od góry bramę obronną* (2) : A ták wy fortki zdawná mocnie zámknione otwórzaycie łie á podnołcie mocy łłwoie [PolAnt Ps 23/7]/ ábowiem teraz iuż kwam połtępuie krol chwały włłelyákiew. RejPs 34v, 35.

a. *O częściach organizmu ludzkiego* (1) : Pórwżą á wierchnią [blonkę oka] zowá broniaczą, á to dla iey mocy á nieiákiew łłustołci GlabGad B5.

6. *Majątek, zasoby; mancipium, proprietas* Cn (2) : Dzywnie nas tu Pan Bog chować ráci Rozdzieliwł [!] na rółłłne łtany [...] Nietreba nam na mocy parrić [!] Snadnie tho włłtko łmierci zdarić. RejKup Ov.

Szereg: »ani mocność ani bogactwo« (1): Abyś iuż wiedział że my zgołá nie pátrzymy, Ani ná mocność [errata zmienia: możność], áni ná bogactwa ładne, Y że twoię, nielekce przyiáźń powázamy CiekPotr 39.

## II. W odniesieniu do kręgu rzeczywistości nadprzyrodzonej (14) :

### 1. bibl. Wszemc moc bóža (4) :

Zwoty: »być [jakiej] mocy« (2): tegoż [Ducha Świętego] wyznawam być trzecią perłoną [...] łtymże oiczem/ y ł Synem/ być iednakiei mocy y łłtnołci. SeklWyzn Bv, B.

»być [kim] w mocy« (1): Tegoż [wszemogącego] wierzę być troiákiewo w perłonach/ oicza/ Syna/ y Ducha łwiętego/ iednym bogiem być w łłnołci/ y w mocy. SeklWyzn B.

Szereg: »mocność i is(t)no(ł)ć« (3): SeklWyzn B [2 r.], Bv. Cf Zwoty.

a. *Dzieło, czyn stwórczy Boga, znak wszemcocy Bóżej* [czyja] (1) : Voce mea ad dominum clamaui. Płal. 77. Argument. Tu prorok w ołobie oycow wodchlani wołá o włpomózenie ku pánu wylławiając dziwne miłolierdzie y mocy łłwoie RejPs 112.

### 2. Potęga nadprzyrodzona; też: majestat (8) :

a. *O Bogu Jahwe* [w tym: czyja: pron poss (2)] (5) : LubPs bb6v marg; Ey ráczże náłz Pániew/ z wylłokołci mocy łłwoie łłwoe/ wylłuchać to náłze wołanie. ArtKanc I7v.

W połączeniu szeregowym (1): Bo twoie łełt krolełtwo y mocność y chwałá [krolełtwo, y możność, y chwałá ... G. WujNT s. 24 marg] ná wieki. WujNT 12 przedm.

Przen: bibl. *Nadprzyrodzona siła Boga w antropomorficznym wyobrażeniu Boga Jahwe; fortitudo* PolAnt (2) :

**Wyrażenie:** »mocność ręki (Bożej)« (2): *RejPos* 47v; Bo tak Iehowá rzekł do mnie w mocności ręki [in manu forti Vulg; In fortitudine prophetiae PolAnt] *BudBib* 8/11.

**b. O aniołach** [w tym: czyja: *pron poss* (1)] (3) : Gdzye thámże tenże Jan święty powieda/ iż widzyał drugiego Anyoła/ ktory wołał ná świat w mocności swej/ iż wpádnie [...] to miásto Bábilon wielkie *RejPos* 260v.

**Wyrażenie:** »mocny w mocności« (1): Błogosławcie Páná wzyfscy/ Aniołowie iego święci/ mocni będąc w mocności/ y teże w śtałości *ArtKanc* Q20.

**Szereg:** »mocność i stałość [= wierność]« (1): *ArtKanc* Q20 cf »mocny w mocności«.

**α. Nazwa chóru anielskiego; Potęgi a. Mocarze** (1) :

*W połączeniu szeregowym* (1): Anieli mocności/ Archánieli y śiły/ Tronowie y pánstwo/ Cherubin y kfięstwo/ y Seraphin [*Angeli, Archangeli, Throni et Dominationes, Principatus et Potestates, Virtutes caelorum, Cherubim atque Seraphim* *Mszał rzymski, Poznań 1963*, s. 1218] tobie/ mowiący śpiewáią: Święty, święty, święty/ Pan Bog nád Zaśtępy *ArtKanc* N19.

**3. Opatrzność Boża czuwająca nad człowiekiem; opieka** [w tym: czyja (1)] (2) : Bo to ieft ten pan ktori ogárnął mie taką mocnością á nie śprawił tak iśz żywot moy iuż nigdy niemoże być poruślon. *RejPs* 25v.

**Szereg:** »mocność a bezpieczeńność« (1): będąc [*mieszczanie miasta Pańskiego*] ząwždy w mocności á w bezpieczeńści świętey zwirzchności á obrony y opátrznosci iego [*Pana*]. *RejAp* 182v.

**Synonimy** cf MOC.

Cf **MOCARSTWO, [NIEMOCNOŚĆ], WSZECHMOCNOŚĆ**

HS